

CARETTE, E., CARTON, F., & VLAD, M. (DIR.)

**Diversités culturelles et enseignement du français dans le monde,
Le projet CECA**

Grenoble: PUG, 2011, 212 s.

Publikace *Diversités culturelles et enseignement du français dans le monde* (Kulturní rozmanitost a výuka francouzštiny ve světě) je výstupem z rozsáhlého mezinárodního výzkumu v rámci projektu CECA (Cultures d'enseignement, culture d'apprentissage), který probíhal v letech 2006–2011 a podílelo se na něm dvacet výzkumných týmů z vybraných zemí. Cílem bylo poznat a popsat reálné způsoby výuky a učení francouzského jazyka v různém kulturním kontextu. Jedinečnost této iniciativy spočívá v tom, že není kladen důraz pouze na lingvistický a didaktický aspekt, ale i na etnografické a sociální souvislosti. Navíc se dostává pozornosti školnímu předmětu, který nespadá pod známá mezinárodní šetření typu TIMSS a PISA. Kniha byla sepsána skupinou odborníků pod vedením Emanuelle Carette a Francise Carton a vydána v roce 2011 ve francouzském Grenoblu. Zmínění autoři působí na univerzitě v Nancy ve výzkumném centru zaměřeném na didaktiku cizích jazyků (CRAPEL).

Studie zaujme každého, kdo se zajímá o lokální a národní specifika výuky. Po přečtení získáme globální náhled na aktuální trendy, aniž bychom byli zahlceni množstvím informací. Práce nabízí modelový projekt k internacionálnímu srovnání výuky, tudíž může být inspirativní a zajímavá nejen pro učitele cizích jazyků, ale i pro širší odbornou veřejnost z řad výzkumníků, oborových didaktiků a teoretiků škol.

Publikace se skládá z částí sepsaných různými autory a autorskými týmy, styl psaní je evidentně různorodý. Kniha působí konzistentně i navzdory faktu, že se rukopis a zpracování dané problematiky liší. Celkově se díky přístupnému jazyku a přehlednému členění dobře čte a snadno se v ní orientuje. Pro čtenáře bude atraktivnější a čtivější zejména část, kde jsou prezentovány konkrétní výsledky. Autoři člení text chronologicky a tematicky, tato témata se potom dělí na jednotlivé podkapitoly. U vybraných kapitol jsou připojeny související přílohy – dotazníky, protokoly, přehledy učiva. V závěru najdeme přehledné vyhodnocení výsledků metody volných asociací k pojmu „učitel a žák“ v jednotlivých zemích.

V první části autoři stručně prezentují samotnou myšlenku projektu, která byla poprvé formulována na konferenci pořádané Mezinárodním sdružením učitelů francouzštiny (FIPF). Výzkum koordinoval Jean-Pierre Cuq, prezident této organizace a renomovaný francouzský didaktik. Dále představují spolupracující instituce CRAPEL a AUF (Agence universitaire de la francophonie) a jejich postavení v projektu.

V následující kapitole autoři vytyčili cíle výzkumu, stručně popsali způsob vybírání výzkumného souboru a následně získávání potřebných dat. Táhá se na lokální, kolektivní a individuální způsoby osvojování francouzštiny jako cizího jazyka (FLE), případně jako druhého jazyka (FLS) v institucionálním prostředí. Snažili se důsledně vzít v úvahu co nejvíce proměnných. Jmenují jazykové, etnologické, kulturní, sociální a materiální podmínky. Výběr vzorku začal oslovením odborníků z geograficky

166 různě rozmístěných zemí, kteří v případě zájmu podali kandidaturu. Výzkum dovedlo až do konce 20 týmů.

Výzkum se dělí časově na tři fáze: sběr dat, interpretace a reflexe. V metodologické části zveřejnili realizátoři protokol, kterým se řídily všechny týmy. Ten měl zaručit získání dat stejných kategorií, která jsou srovnatelná, ale zároveň nevedou k paradigmatu systematické komparace. Snaha vyhnout se etnocentrismu patřila k základním principům, který je stále v knize připomínán. Protokol obsahuje sedm základních okruhů: obecné údaje, jazyk používaný učiteli a žáky, ústní a psaná forma, volné slovní asociace, učebnice a materiály při výuce a etnografická studie tříd.

Sběr dat proběhl vždy na třech školách ve formě dotazníků pro učitele, žáky a rodiče a formou videonahrávek z výuky. V dotaznících odpovídali respondenti na otázky týkající se jejich role, vzdělání, motivace, vztahu k francouzštině a používání tohoto jazyka v praxi.

Pro objektivní interpretaci bylo zapotřebí vzít v úvahu různá hlediska. Výzkumníci pracovali se statistickými údaji o zemích. Zajímali se o etnické složení obyvatelstva, o jazyky, kterými se v daných lokalitách mluví, a o pozici francouzštiny v zemi. Jako zásadní hodnotili i případné národní kurikulum pro vzdělávání či standardy. Výsledky ovlivňovalo specifické umístění škol i sociální a etnické složení žáků.

Při analýze nahrávek výzkumníci metodou školní etnografie vyhodnocovali používání francouzského a mateřského či jiného jazyka, rozvíjení mluvené a psané formy, práci s učebnicí, strategie učení a vyučování, vztah učitele a žáka a jejich interakci. Hodnotili prostorové uspořádání třídy. Zaznamenávali do protokolů i konkrétní aktivity žáků, charakter chyb a jejich korekci.

Výsledky nejdříve interpretoval tým dané země, který znal místní prostředí. Při vytváření hypotéz bral v potaz historický, případně i náboženský aspekt, ale též rodinné a společenské tradice a konvence. Poté byly údaje poslány dvěma vybraným týmům z jiných zemí. Interpretace dat se vrátila ke zhodnocení a vyjádření do původní země. Pro lepší pochopení načrtli autoři podrobné schéma postupu a teoretická východiska ilustrují příklady z terénu.

Při analýze nahraných hodin mnohdy vznikaly momenty překvapení i menších nedorozumění na stranách interpretujícího i interpretovaného kvůli odlišným tradicím, hodnotám a mentalitě. Zajímavý příklad rozdílné interpretace – hodnocení odlišných kategorií – vidíme u francouzského a gabonského týmu, které obdržely nahrávku z Kazachstánu. Francouzský tým se zaměřuje na strategii učitele k vytváření atmosféry důvěry a práci se slabším žákem, gabonský tým hodnotí participaci žáků, popisuje jednoho nejslabšího a je udiven, že vyvolaný žák odmítá jít k tabuli.

Další, obsahově nejdelší, část knihy prezentuje ukázky výsledků z vybraných zemí – Mexika, Kazachstánu, Vietnamu, Libanonu, Francie, Tuniska, Argentiny, Ugandy, Gabonu a Rumunska. Autoři účelově do publikace vybrali příklady rozdílných lokalit a situací, aby čtenáře seznámili s různými možnostmi a přístupy k výuce. Cílem bylo umožnit pochopení projektu jakožto celku, což se podařilo. Jelikož jsou výstupy enormně rozsáhlé, u prezentovaných zemí zveřejnili ve vydané publikaci vždy jen některé zkoumané oblasti, případně zvláštnosti a zajímavosti. Ugandský tým se na-

příklad hlouběji zamyslel nad otázkou používání angličtiny a francouzštiny při výuce. V Rumunsku analyzovali řečové jednání učitelů, v Gabonu typy gest a v Argentině se zabývali učebními styly vyučujících. Odlišnou situací se vymyká francouzský tým, který sledoval integraci nově příchozích mladých imigrantů do škol ve své zemi.

Celý průběh výzkumu byl precizně připravený a již dopředu realizátoři promýšleli limity. Uvědomovali si nutnost kompromisů. V knize poctivě popisují i nastalé komplikace – ve finále například u analýzy volných asociací zjistili, že vypracovat komparativní studii není možné, jelikož sesbírané údaje nejsou dostatečně validní z důvodu odlišného věku žáků, nekvalitních materiálů a odlišného pochopení zadání. Oceňuji snahu o určitou komplexnost – zachytit výuku francouzštiny z co nejvíce úhlů pohledu. Obdiv zaslouží i koordinace dvaceti výzkumných týmů. V neposlední řadě musíme docenit adekvátní výběr z nepřeberného množství materiálů do jedné ucelené a logicky uspořádané publikace. Co se týče struktury, použité formuláře, tedy vzory protokolů, se kterými výzkumníci pracovali, se nacházejí v knize na různých místech. Domnívám se, že by bylo praktické připojit je spíše na konec do samostatné přílohy pro lepší přehlednost.

Česká republika ani žádná jiná střeoevropská země nereagovala na výzvu a kandidaturu nepodala, což je škoda, jelikož máme též svá specifika vzdělávání. Vzhledem ke kvalitě a komplexnosti výzkumu mohlo být podnětné nastinit možnosti, jak dále vytěžit získané poznatky. Momentálně se nepředpokládá další návaznost na projekt.

Při hlubším zájmu o výstupy se lze zaregistrovat na webových stránkách <http://ceca.auf.org/> a prohlédnout si kompletní průběžně vypracovávané materiály a veškeré výsledky. Za zmínku stojí i další dvě publikace výstupů z projektu CECA, vydané v roce 2012 též nakladatelstvím PUG, a to *Une semaine en classe en immersion française au Canada* (Jeden týden ve francouzské třídě s imerzním programem v Kanadě) a *Le français langue seconde en milieu scolaire français* (Francouzština jako druhý jazyk ve francouzském školním prostředí).

Knihy i přes zmíněné limity popisuje aktuální trendy a stav výuky francouzštiny ve světě. Pro čtenáře může být zajímavé a mnohdy i překvapující poznávat školní prostředí a výuku napříč celým světem. Můžeme porovnat metodologické postupy a učení v pro nás vzdálených a exotických zemích. Pro didaktiku cizího jazyka může být velkým přínosem vypracovaná metodologie zkoumání. Pro komparativní pedagogiku vidím jako inspirativní způsob uchopení problematiky, koordinace výzkumu, analýzy a interpretace dat.

Eliška Glatzová
eliska@glatz.cz